

TÓTHNÉ FÁBIÁN ESZTER

A házassági vagyoni jog egyes elemeinek áttekintése

A *család* eredendően természeti, biológiai de egyben *társadalmi jelenség* is. Utóbbi vonatkozásban elsősorban a társadalom által megkívánt erkölcsi normák szabályozták és szabályozzák. Formáját és tartalmi szabályozottságának lényegét az adott társadalmi, gazdasági környezet alakítja. Bármilyen családformáról legyen is szó, nem nélkülözhető valamilyen, az anyagi javakat jelentő alap, amely lehetővé teszi a családtagok létezését, a család legkülönbözőbb funkciójának betöltését. A család tehát mint a társadalom legkisebb, viszonylag állandó közössége, mindig magában foglalt valamilyen anyagi, gazdasági vonatkozást is. Léteének szabályozására különböző szokások alakultak ki, amelyet az emberek betartottak és betartattak. Ezek a szokások, szabályok – később jogszabályok – rendezték a család gazdasági, vagyoni vonatkozásait is. Milyenségük függ attól, hogy a család vagyoni alapja valamilyen szinten *létfenntartási* jellegű, vagy *termelő* jellegű. A létfenntartási jellegű vagyoni lényege a fogyasztás, történjék az, őskorban primitív körülmények között vagy a modern ipari társadalmak viszonyai között. A termelő jellegű vagyoni nem csupán egy család létfenntartásának valamilyen szintű biztosítását célozza, hanem össztársadalmi vonatkozásban is nagyon lényeges szerepet játszik. Ez a szerep független attól, hogy az ilyen vagyont kezében tartó tulajdonos számol-e azzal, vagy csupán saját gazdasági növekedésével, erősödésével foglalkozik.

Ha a családi gazdaság termelő jellegű, különbséget kell tennünk aszerint, hogy egy nagyobb csoporton belül történő *önellátó* (naturális) gazdaságot megvalósító termelés folyik-e, vagy széles körű munkamegosztáson alapuló *árutermelés*. A valamilyen csoporton belüli önellátó termelő munka ugyanis más szokások, szabályok keretei között folyik, mint az árutermelés. Az említett fontosabb jellegzetességek befolyásolják a család vagyoni berendezkedését is. A tőkés társadalom kibontakozása idején, ahol már megkezdődik a család kisebb egységre való leszűkülése, szigorúan az egyéni magántulajdon alapjára épül. Egyre több azonban az olyan család, amely nem a családi gazdaságon belül hanem azon kívül végzett munka eredményét használja fel és csupán fogyasztási közösség lesz. Ez a típus vált uralkodóvá a társadalmi tulajdon alapján álló ún. szocialista társadalomban is, ahol a családi közösség, jellemzően nem termelő egység. A jelenlegi társadalmi átrendeződésre ismét a magántulajdon megerősödése és meghatározóvá válása a jellemző.

A családi viszonyok nem követik olyan gyorsan a gazdasági és társadalmi rend változásait mint az egyéb viszonyok. Az összefüggés nem olyan közvetlen, azonban a jogi szabályozást illetően itt is kimutatható a *gazdálkodási rend* és a *tulajdoni rend* milyenségével való összefüggés.

A házassághoz, családtagi minőséghez kapcsolódó különféle *vagyoni joghatások* lényegesen szélesebb kört ölelnek fel, mint a Csjt. által szabályozott vagyoni vonatkozá-

sok. Ilyen tipikus és nem a családi jog területére tartozó vagyoni joghatás pl.: a házastárs öröklése vagy – a tulajdon mértékének meghatározottsága esetén – a tulajdonban tartható dolgok maximumára gyakorolt hatás, a házastársnak és a családtagoknak a gazdasági életben található különböző termelő és szolgáltató vállalkozásokban való részvételének vagyoni jogi hatása stb. A társadalombiztosítás és a szociális ellátások joga területén is számos juttatás jár az említett jogcímen. Az utóbbi kettőt kivéve a felsoroltak a polgári jog területére tartoznak, ugyanakkor a polgári jog általában nem foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy egy polgári jogi jogügylet létrehozásában részt vevő fél házasságban él-e vagy sem. Ennek a kérdéskörnek a rendezését a családi jogra bízta – különösen a vagyoni jogi felelősség tekintetében –, mely szerint az ügyletért való vagyoni felelősség akkor terheli az ügyletkötésnél jelen nem lévő házastársat, ha ő is hozzájárult vagy hozzájárulását legalább vélelmezni kell. A házasság és a családtagi minőség mint jogi tény tehát különböző joghatásokkal jár, amire a szerződések jogi szabályozása nincs különösebben figyelemmel. Pontosabban a saját szemszögéből nem foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy a jogviszonyban részt vevő jogalany házasságban él-e vagy sem. Ezt a kérdést átengedi a családi jog szabályozása részére.

Fentiektől elkülönítendő kérdés a halál esetén bekövetkező jogutódlás és a jogutódok felelőssége, amelyet szabályoz a polgári jog, de nem csupán a családtagi jogutódlásra tekintettel.

Mielőtt rátérnénk a hatályos házassági vagyoni jog szabályainak tárgyalására, nézzük meg, milyen fontosabb vagyoni jogi rendszerek léteznek és milyen alapvető sajátosságaik vannak.

A következő főbb vagyoni jogi rendszereket különböztethetjük meg:

1. teljes vagyoni közösség,
2. vagyoni elkülönítési rendszer,
3. szerzeményi közösség, közszerzemény
4. szerzeményi alapú osztatlan közös tulajdon.

A történelem folyamán ezeknek a rendszereknek tarka sokaságával lehet találkozni. Így pl. a XIX. sz.-ban Poroszország különböző tartományaiban a vagyoni közösségi rendszernek mintegy hatvan féle szabályozása volt.¹

1. A teljes *vagyoni közösségi rendszer* lényege a vagyonegyesítés. Ez a vagyoni jogi forma általában – de nem kivétel nélkül – azokban a társadalmakban érvényesül amelyekben a házasságot egy életre szóló kapcsolatnak tartják és amely valamilyen formában önellátásra rendezkedett be, termelő, gazdálkodó és esetleg egyben önvédelmi rendszerű család (lásd feudalizmus). A feudális hűbéri rendszer megszilárdult formát a polgári társadalom is jól tudja alkalmazni, legalább a választható törvényes vagyoni jogi rendszerek egyike gyanánt.

2. A *vagyoni elkülönítés rendszere* általában azokban a társadalmakban lelhető fel, amelyek árutermelésre rendezkedtek be és amelyek függetlenséget kívánnak valamilyen formában biztosítani a feleknek. A vagyoni elkülönítő rendszer eléggé jellemző volt már a római árutermelő társadalom jogában is. A római jog hatására bizonyos mértékig fenntartották ezt a rendszert azok az európai államok is, amelyekben vagy amelyek részeiben fejlettebb volt a kereskedelem. Ennek szembevetülő vonása a hozományi (dotális) rendszer valamilyen változata.

¹ *Nizsalovszky Endre: A család jogi rendjének alapjai. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963., 154. p.; A házassági vagyoni jogi rendszerek változatosságára l. Zoltán Ödön: Házassági vagyoni jogi rendszerünk a nemzetközi összehasonlítás tükrében. Magyar Jog, 1981. évi 1. sz., 22–38. p.*

3. A *szerzeményi közösség* ún. közszerzeményként szabályozott változata egy sajátos vagyoni jogi rendszer, amely nálunk a polgárság tipikus vagyoni jogi rendszere volt, de érvényesült az ipari munkásság és a parasztság körében is, vagyis az ún. közrendűek házassága esetén. Ennek lényege az volt, hogy a feleknek a házasság előtt megvolt vagyona külön vagyon maradt, a házasság fennállása alatt keletkezett vagyonszaporulattal pedig az a fél rendelkezett, aki szerezte. A házasság megszűnése esetére, rendszerint a hiányzó különvagyon pótlása és az adósság levonása után megmaradt aktív vagyon felére tarthatott igényt a házastárs. Szerző félnek ez esetben is a férjet tekintették. Tehát ez nem vagyonegyesítő rendszer, nem tulajdonközösség, noha volt ilyen álláspont is. Annak ellenére nem az, hogy a házastársat csak a házasság megszűnésekor illette követelési jog – kötelmi jogi igény.²

Ez a három említett vagyoni jogi rendszer akár vagyonegyesítés, akár vagyonekülönítés formáját ölti is magára, mindenképpen a férj kezelése alatt egyesítette a vagyont és a nő számára vagy egyáltalán nem hagyott vagyonrészt, vagy csupán abban a vagyonban engedett függetlenséget, ami a házasság megkötése előtt kizárólag az ő tulajdona volt illetve amit a házasság fennállása alatt esetleg ő szerzett. Azt viszont bizonyítania kellett, hogy az ő tevékenységének eredménye a szerzemény.

4. Az *osztatlan közös tulajdon* a magyar szabályozás jellegzetes vagyoni jogi rendszere az 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról (továbbiakban: Csjt.) 1953. január 1. napjával történt hatálybalépése óta. Elvi alapja az, hogy a házasság olyan szövetség, melyben a felek egyenjogúak, mindkét fél munkája egyaránt fontos a család szempontjából és nem mutatható ki, hogy ki milyen vagyonértékkel járult hozzá, tevékenysége alapján a házasság fennállása alatt keletkezett vagyonhoz, tehát az a házastársak osztatlan közös tulajdona.

A Csjt. megalkotása idején ezt a vagyoni közösségi megoldást indikálta az a kíváncsi is, hogy a házasság tartós, lehetőleg az egész életre szóló legyen. Úgy vélték, hogy a család funkcióinak betöltéséhez biztosabb alapot nyújt egy olyan egységes vagyon, amelyben mindkét fél egyaránt tulajdonosi jogokkal bír és lényegesebb kérdésekben együttesen rendelkezik. Ezzel kívánták alátámasztani családon belül a házastársi egyenjogúságot is, minthogy ebben az időben többnyire csak a férj volt a kereső fél illetve a feleség ha folytatott is kereső foglalkozást, lényegesen kevesebbet keresett. Ebben a kezdeti időszakban igen szűkszavú rendelkezést tartalmazott a törvény a házastársak vagyoni viszonyaira nézve, de határozottan megtiltotta, hogy a törvényes rendtől a házastársak eltérjenek. A társadalmi változások 1974-re már megkívánták a részletesebb szabályozást e tekintetben is, amely az 1974. évi I. törvénnyel meg is történt.

Majd a későbbi módosítás, az 1987. július 1-jén hatálybalépett 1986. évi IV. tv. meghozatalakor úgy ítélte meg a jogalkotó, hogy az 1952 óta végbement társadalmi gazdasági változások szükségessé teszik – a később részletesebben tárgyalandó – házastársi önállóságot és megengedi, hogy a felek a törvénytől eltérően határozzák meg vagyoni viszonyait, különösen azt, mi kerül a közös illetőleg a különvagyonba.

² A szerzeményi közösség rövid összefoglalását l. *Szigligeti Viktor*: A házastársak jogai és kötelezései. In: A családjogi törvény. Összeállították és magyarázatokat írták Bacsó Jenő, Rády Géza, Szigligeti Viktor. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1955. 123–124, 134–125. p.; Az ún. értéktöbbleti elv kifejtésére l. *Kőrös Andrásnak* a Csjt. 27–28. §-okhoz fűzött magyarázatát. In: A családjog kézikönyve. (Szerk.: Kőrös András) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 1995., 120–122. p.

Házastársi vagyontársaság és a közös vagyon

1. A magyar házassági vagyonzogra az 1946. évi XII. tv. meghozataláig a rendi és a területi partikularizmus a jellemző. Az 1861. évi Országbírói Értekezetlet átmentette a feudális maradványokat. A rendi partikularizmus abban nyilvánult meg, hogy más szabályozás vonatkozott a feudális kor uralkodó osztálya a nemesek, valamint a magasabb szakképzettséget igénylő értelmiségi foglalkozást folytatók (honoráciorok) házassági vagyonzogi viszonyaira és más a közrendűekre, akik alatt a volt jobbágyokat, városi polgárokat, ipari munkásokat, kereskedőket stb. kell értenünk. A területi partikularizmusra példa a Jászkun Statutum (1799) továbbélése, illetve területi joggá alakulása. A jászok és a kunok házassági vagyonzoga a nemesi jog szerint alakult. Később pedig ezeken a területeken akár ezekhez a népcsoportokhoz tartozott valaki akár nem, ha itt élt, a statutum rá is vonatkozott. A nemesekre, honoráciorokra és a jászkunokra tehát az a jellemző, hogy a házassági vagyonzog a vagyonzonkülönítés elvére épült egyértelműen. A házasságkötésnek nem volt közvetlen hatása a házastársak vagyonzogi viszonyaira. Azonban fő szerzőnek a férjet kellett tekinteni, vélelem szólt amellett, hogy a vagyonzosporulat a férj tevékenységének az eredménye és a feleség a házasság alatt szerzett vagyonzból ebben a körben nem részesült.³ Eszerint, ha a házasság megszűnt, a szerzett vagyonz csak akkor illette a feleséget, ha örökölhette a férje után, vagyis a férj halálával történő megszűnés volt az egyik módja annak, hogy a feleség részesedjék a szerzett vagyonzból. Szerződéssel természetesen kiköthető volt a részesedés; törvényerejénél fogva is fennállott akkor, ha kizárólag a feleség tevékenysége volt az alapja a szerzeményi vagyonznak.

A közrendűek körében – mint már említettem – általános szabály szerint a közszerzemény intézménye érvényesült. A házasság fennállása alatt az általa hozott vagy a saját maga által szerzett vagyonzal mindkét fél önállóan rendelkezhetett. Minthogy rendszerinti szerző fél ez esetben is a férj volt (*praesumptio muciana*),⁴ az őt megillető szabad rendelkezési jog következtében előfordulhatott, hogy a nőnek egyáltalán nem volt részesedési igénye. A férj ugyanis a tőkés gazdálkodási renddel összeegyeztethető ügyleteket szabadon megköthette akkor is, ha azzal a vagyonzt kockáztatta. Bizonyos fokú védelmet nyújtott az ingyenes elidegenítéssel szemben az, hogy ilyen ügyletet a férj a saját vagyonzja terhére, a saját részesedése terhére létesíthetett és a feleség – a jogait sértő intézkedések ellen – kielégítést kérhetett a férj különvagyonzából is. Amennyiben ez nem lett volna elegendő, úgy a megajándékozottól is.

Kiegészíti még ezt a vagyonzogi rendszert a hitbér és a hozomány intézménye. A hitbér a feleséget illette meg törvényerejénél fogva a házasság megszűnésekor, arra az esetre, ha a házastársi magatartás követelményeit a házasság tartama alatt nem szegte meg. Ennek kiadása az örökséget is terhelte abban az esetben, ha a feleség nem örökölt legalább annyit, amennyi a hitbér értéke volt. A hitbér összege attól függött, hogy főnemes, köznemes, honorácior, városi polgár, földműves volt-e a házastárs, vagyis milyen volt a társadalmi állása.

³ Hartai László: Házassági vagyonzjogunk jellege és fejlődésének néhány tendenciája. Jogtudományi Közlöny, 1980. évi 7. szám, 421–428. p.; A feleség öröklés útján történő részesedését l. Weiss Emília: A túlélő házastárs öröklési jogi jogállása történeti kialakulásában és tendenciáiban. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984. Különösen 90–133. p.

⁴ Csiky Ottó: Házassági vagyonzog. In: Csiky Ottó – Filó Erika: Családjog I. Istitutiones Juris Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar kiadása, Pécs, 1995., 70. p.

A hozomány volt az a vagyontárgy vagy vagyontárgyak összessége, amelyet a feleség vagy harmadik személy adott a férjnek, szerződésileg, a házasság anyagi terhei viselésének megkönnyítésére. A férj gazdálkodhatott ezzel a házasság ideje alatt, hasznait szedhette, ugyanakkor a házasság megszűnése után az állagot köteles volt visszaadni.⁵

Ugyancsak jellegzetes lehetőség volt ebben az időben, hogy a házastársak házassági vagyoni viszonyait szerződéssel is rendezhették éspedig a törvénytől eltérő módon. Tehát nem csupán szabályozott variánsok választhatóságáról volt szó.

2. A Csjt. IV. fejezetének – amely "A házastársak jogai és kötelességei" címet viseli –, 2. pontjában önálló cím alatt foglalkozik a házassági vagyoni jog kérdéseivel. A törvény egyértelműen leszögezi, hogy a házasság megkötésével a házassági életközösség idejére a házastársak között ún. házastársi vagyoni közösség keletkezik. Létrejöttéhez két együttes feltétel szükséges. Ezek: házasságkötés és a házastársi életközösség megkezdése. A törvény úgy fogalmaz, hogy "... a házassági életközösség idejére házastársi vagyoni közösség keletkezik." [Csjt. 27. § (1) bek.] E fogalmazással kapcsolatban azt is lehet mondani, hogy a házassági életközösség kitétel, időtartamot határoz meg. Akár így, akár úgy fogalmazunk, amennyiben az, valamilyen oknál fogva elmarad, úgy házastársi vagyoni közösség keletkezéséről nem beszélhetünk.

A két feltétel meglétének figyelemmel kísérése azért fontos, mert egyéb vagyoni jogi rendelkezések összefüggésében vitára adhat okot, hogy vajon közös vagyoni keletkezett-e vagy sem. Pl. valamelyik házastársnak a házasság megkötése előtt volt valamilyen vagyontárgya, amely hasznot hoz, gyümölcse van és a haszon keletkezése vagy a gyümölcs keletkezése a házasság megkötése utáni időre esik. Közös vagyoni ról csak akkor beszélhetünk e tekintetben, ha a házastársak házassági életközösséget is megkezdtek a haszon (gyümölcs) keletkezése előtt.

A törvény tartalmaz egy értelmező szabályt is. Kimondja, hogy a házastársi vagyoni közösség a házastársak osztatlan közös tulajdonává teszi mindazt a vagyont, ami a házassági életközösség ideje alatt keletkezik, akár együttesen, akár külön-külön szerezték a felek. Fő szabály szerint tehát a házastársi életközösség idejére, az az alatt szerzett vagyoni, osztatlan tulajdonközösség keletkezik. A tulajdonközösség vagy tágabb értelemben vagyoni közösség elnevezés használata azért kifejezőbb, mint a közös tulajdon (I. Ptk. 139–149. §§), mert a házastársak között nem egy valamilyen hányados, de természetben meg nem osztott közös tulajdon keletkezik, hanem egy totális osztatlan tulajdonközösség, amelyben mindegyik házastárs épp úgy tulajdonosa a közösen szerzett vagyonnak, mint a másik. A vagyoni közösséghez tartozó tárgyakon fennálló rendelkezési jog differencia specifikája, hogy a vagyoni közösség fennállása alatt, de a házassági életközösség megszűntetésével történő megszűnéstől a közös vagyoni megosztásáig terjedő időben is, csak a házastársak közös egyetértésével lehet a vagyoni közösséghez tartozó tárgyakat elidegeníteni vagy más vagyoni jogi rendelkezést tenni. A hányados, más szóval valamilyen részarányos közös tulajdonban, a saját maga hányadával a tulajdonos szabaddan rendelkezhet. Ezt a rendelkezési jogot csak a polgári jog közös tulajdonra vonatkozó szabályai korlátozzák, pl. elővásárlási jog, előbérleti jog stb.

⁵ L. Fodor Ármin: Hozomány. In... Magyar Magánjog IV. kötet. (Szerk.: Fodor Ármin) Singer és Wolfner Kiadása, Budapest, 504–534. p.; A hozomány intézményének újraértékeléséről ír – korszerűsített elvek alapján *Jobbági* Gábor: Oktalanul eltüntetett jogintézmények; eljegyzés és hozomány c. cikkében. Jogtudományi Közlöny, 1996. évi 6. sz., 245–250. p.

A házastársak vagyonszövetségének tárgyalása során tisztázunk kell, hogy mit értünk vagyon alatt. Erre annál is inkább szükség van, mert vegyesen fordul elő a szakirodalomban a vagyon illetve a tulajdon kifejezés.

3. A vagyon szélesebb körű fogalom, mint a tárgyasult tulajdon. Vagyon alatt valamely személy olyan jogainak és kötelezettségeinek összességét értjük, amely anyagi értéket képvisel, amely valamilyen módon pénzben kifejezhető. El kell tekintenünk az ún. előszereteti értéktől (*praetium affectionis*), amely a forgalomban nem jelentkezik és amit ilyen formában a jog, a maga részéről méltányolni nem tud. (Jelen tanulmánynak nem tárgya az ilyen dologban okozott kárért való felelősség, esetleges nem vagyoni kár problémákra).⁶

A vagyon tehát a jogok és kötelezettségek összessége és mint ilyen állhat aktív illetve passzív összetevőkből. Az aktív elemek a jogokat jelentik, míg a passzív elemek a kötelezettségeket. A kettő különbözete alapján tudjuk megállapítani az ún. tiszta vagy tehermentes vagyont. A vagyon elemeit nemcsak aszerint különböztethetjük meg, hogy az aktív vagy passzív elem-e, hanem feloszthatjuk dolgokon fennálló tulajdonjogra illetve más vagyoni értékű jogokra (pl. kötelmi jellegű követelés) és törvényes, pénzben értékelhető érdekekre.

A házastársi vagyonszövetség szabályainak megértéséhez szükséges meghatározunk azt is, hogy mi az az alvagyon. Ez, a vagyon körén belül egy meghatározott rész, amely más jogi megítélés alá kerül, valamilyen speciális jogi célt szolgál. Ilyen pl. valamelyik házastárs vagyonán belül a közös vagyonból részes rész és a különvagyon.

Az alvagyon különböző változataival találkozunk a polgári jogban is. A polgári jogi jogalany vagyonán belül az egyes vagyontárgyak különböző okokból más-más megítélés alá eshetnek. Pl. az örökös vagyonán belül meg kell különböztetni a saját korábbi vagyonát és az örökség útján szerzett vagyontárgyakat, mivel ez utóbbit terhelő adósságokért való felelőssége sajátos módon alakul (*cum viribus, pro viribus felelősség*). Vagy pl. gazdálkodó egységek keretében a különféle célra rendelt alapok jogi sorsa más és más.

Az alvagyon keretén belül két fő csoportot különböztetünk meg: a) dologi alvagyon és b) számlási alvagyon

a) Dologi alvagyonról akkor beszélünk, ha valamely vagyontárggyal való rendelkezés más személyt illet meg mint a többi vagyontárggyal való rendelkezés. A 14. életévét betöltött kiskorú vagyonán belül keresményével ő rendelkezik, míg egyéb vagyona pedig a szülő kezelése alatt van.

Ugyanígyen dologi alvagyon az, amit a kiskorú valakitől azzal a kikötéssel kap, hogy azt a szülő nem kezelheti, hanem valaki más; e vagyonnal a kiskorú nem rendelkezhet, sem a szülő. Más kérdés, hogy itt a rendelkezési jognak egyéb korlátai is vannak, amelyet a törvényes képviselői jognál és a kiskorú vagyonának kezelésénél szabályoz a törvény.

b) Számlási alvagyonról akkor beszélünk, ha a vagyon teljes egészével egy adott jogalany rendelkezik, az a személy akinek a vagyona az egész, de más-más szabályok szerint. Pl.: a magánvállalkozó a vállalkozással kapcsolatos kiadásait, bevételeit külön köteles kezelni (könyvelni), mivel arra speciális pénzügyi szabályok vonatkoznak és másként kezelheti azt, amit saját jövedelmeként abból kivesz.

⁶ A nem vagyoni kártérítés határait jól tükrözi Lábady Tamás: A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata. ELTE Jogi Továbbképző Intézet kiadása, Budapest, 1992., 33–34., 59–71. p.

4. A házastársi vagyontársaság, minthogy a házassági életközösség idején szerzett bármilyen vagyoni javra kiterjed – a később említendő különvagyoni kivételével –, igen széles körű. A teljesség igényével nem sorolhatjuk fel az ide tartozó vagyontárgyakat, mégis, bírói gyakorlat alapján, példaképpen néhány jellegzetesebb közös vagyonnak a következőket tarthatjuk. Ilyen:

- a) a házastársak minden keresménye és bármilyen eredetű jövedelme,
- b) a közös vagyoni bármilyen haszna és gyümölcse,
- c) a különvagyonnak a házassági életközösség fennállása alatt keletkezett haszna és gyümölcse, levonva belőle a vagyoni kezelés és a fenntartás költségeit,
- d) az a vagyontárgy, amit a házastársak szerződéssel közös vagyoni tárgyként jelölnek meg, ha kötöttek házassági vagyoni szerződést,
- e) bármilyen szellemi alkotásért járó és az életközösség fennállása alatt esedékesé váló díj,
- f) a közös vagyonnak a házastársak munkájától, ráfordítástól független értéknövekedése,
- g) mindaz, amit a házastársak a közös vagyoni terhére akár külön-külön, szereztek,
- h) az elbirtoklás útján szerzett vagyoni,
- i) szerencsejáték útján nyert vagyontárgy, vagy pénz,
- j) közös vagyontárgyak helyébe lépő vagyoni (pl. biztosítási összeg vagy értékesítés útján a korábbi dolog árán vásárolt másik dolog),
- k) a házastársi életközösség fennállása alatt vásárolt kötvény, részvény, részvény stb.; ez idő alatt létesített bármilyen takarékbetét vagy megszerzett egyéb értékpapír,
- l) vagyontársaságba tartozik 15 évi házastársi együttélés után, a korábban különvagyoni és a mindennapi közös életvitelt szolgáló szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgy helyébe lépő vagyontárgy,
- m) a közszolgáltatások igénybevételéhez való jog szintén mindkét felet egyaránt illeti, jóllehet csak egyikük neve szerepel a szolgáltatással kötött szerződésen (telefon, villany, gáz, víz stb. szolgáltatás; természetesen a szolgáltatás igénybevételéből eredő kötelezettségek is közös teherként jelentkeznek),
- n) prémium, jutalom, kitüntetéssel járó vagy pl. élsportolónak juttatott összeg stb,
- o) közös vagyoni marad a közös vagyoniból a különvagyoni fordított, bármilyen beruházási vagy adósságtörlesztési összeg, amennyiben a visszatérítés feltételei fennállnak,
- p) közös lehet a szerződéssel megszerzett haszonélvezeti jog; egyéb közös jogosultság stb.

Élénk vitára ad okot évek óta a gazdasági társaságokba bevitt, közös pénz és egyéni vagyoni sorsa, a keletkezett nyereségből a tag házastársat megillető részesedés hovatartozása, avagy a ki nem adott, hanem a gt. fejlesztésére felhasznált "haszon" alapján tovább növekedő különféle jogokat (tagsági és vagyoni) biztosító "vagyoni várományuk" házastársak közötti megosztása, ha nem tagja mindkét házastárs a gazdasági társaságnak.⁷

⁷ Havasi Péter: A tulajdonközösség megszüntetésének bírói gyakorlata. Ügyvédek Lapja, 1993. évi 1. sz., 39–46. p.; Sopovné Bachmann Katalin–Boleráczki Margit: Elmékedések a házassági vagyontársaság megszüntése körében. Bírák Lapja, 1994. évi 3–4. sz., 142–151. p.; Szűcs Gábor: A házastárs felelősségének formája és mértéke a másik házastárs gazdasági tevékenységéből eredő kötelezettségekért. Magyar Jog, 1998. évi 2. sz., 91–92. p.; Szűcs Gábor: "Érdemi észrevételek" az előkészítő iratra. Ügyvédek Lapja, 1997. évi 3. sz., 29–30. p.; Újváryné Antal Edit: Házastársi közös tulajdon és a társaságalapítás problémái. Magyar Jog, 1993. évi 5. sz., 295–296. p.; Csillag Gusztáv: Méltányosság érdekében törvénysértés. Magyar Jog, 1995. évi

5. A házastársi vagyontársaságról rendelkező szakasz vélelmet alapít meg a közös vagyonba tartozásról. Ez nem hagy kétséget a tekintetben, hogy minden vagyon, ami a házastársakat megilleti, osztatlan közös tulajdonuk és az ellenkezőjét annak a félnek kell bizonyítani, aki vitatja a közös vagyoni jellegét.

A házastársak tulajdonában és birtokában lévő vagyon hovatartozását – egymásközötti viszonylatban – a Csjt. szabályai döntenek el. Nincs jelentősége tehát annak, hogy egy adott dologra, jogra vonatkozó szerződést ki kötötte, hacsak nincs olyan vagyoni jogi szerződésük, amellyel eltértek a törvény szabályaitól. Ha a szerződés a Ptk. szabályai értelmében érvényes, mindkét házastárs tulajdonjogot, vagyoni értékű jogot szerez. Ez így van az ingatlan tulajdon megszerzése esetében is, jóllehet, formailag csak az egyik fél javára keletkezett tulajdonjog. Pl.: az érvényes szerződés alapján csak az azt aláíró házastárs javára jegyezték be az ingatlan-nyilvántartásba. Ez az eset, az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés hiányában is megszerzett tulajdonjog egyik tipikus esete. Tehát míg a Ptk. szabályainak segítségével az dönthető el, hogy egyáltalán van-e jogszerzés, addig a Csjt. szabályai alapján az, hogy mindkét házastárs megszerezte-e a szóbanforgó jogot vagy csak az egyik.

A házastársak különvagyonra

1. A magyar házassági vagyoni jogi rendszer főszabályszerűen vagyontársaságot létesít, azonban nem kívánja meg a házastársak összes vagyonának egyesítését. Éppen ezért részben taxatív meghatározza azokat a vagyontárgyakat, amelyek továbbra is a házastársak különvagyonához tartoznak, másrészt bírói értelmezés során a közös vagyonra vonatkozó szabályokból egyértelműen megállapítható, hogy mit kell idetartozónak tekintenünk.

A törvény szerint ezek a következők:

- a) a házasságkötéskor már meglévő vagyontárgy;
- b) a házasságkötés előtt vagy a házasság alatt, a házastársak szerződésével különvagyontárgyként elismert vagyontárgy;
- c) a házasság fennállása alatt ajándékba kapott vagy öröklés jogcímén szerzett vagyontárgy;
- d) a személyes használatra szolgáló és szokásos mértékű, illetőleg mennyiségű vagyontárgy;
- e) a különvagyon értékén szerzett, helyébe lépő vagyontárgy;
- f) bármilyen szellemi alkotásért járó és a házastársi életközösség létrejöttét megelőzően vagy megszűnését követően esedékes díj;
- g) a nem vagyoni kártérítésként kapott összeget, amit a házastársnak saját személyében esett károsodása, hátránya kiküszöbölése érdekében juttattak, szintén különvagyonnak kell tekintenünk [Ptk. 355. § (1), (4) bek. kárpótlás].
- h) a közös vagyonba beruházott vagy közös adósság fizetésére felhasznált különvagyontárgy értéke, amennyiben a visszatérítés feltételei megvannak.

a) Az 1952. évi IV. tv. úgy rendelkezett, hogy a házasság megkötése előtt szerzett vagyon, a házastársak különvagyonát képezi. Ezek a vagyontárgyak tehát törvényerejénél fogva különvagyoni jellegűek. A házastársaknak ezen vagyontárgyak szerződésben

történő rögzítése csupán azt a célt szolgálja, hogy egy esetleges későbbi vita során a bizonyítás könnyebb legyen. Tehát akár kötnék a házastársak szerződést a házasságkötés előtt megvolt vagyontárgyaikra, akár nem, az mindenképpen különvagyonként képez. Ha van ilyen szerződés, akkor okirati bizonyíték áll a felek rendelkezésére különvagyonuk tárgykörét illetően. Ilyen szerződés megkötése az 1986. évi IV. tv-nyel történt módosítás előtt sem lett volna jogszabályellenes, minthogy nem változtatta volna meg a Csjt. vagyontársaságra vonatkozó szabályait. A közfelfogás azonban a házastársak között szükségképpen megkívánt kölcsönös bizalom megkérdőjelezésének tartotta volna.

Ez a szerződés nem azonos a b) pontban tárgyalandó tulajdonképpeni házassági vagyonjogi szerződéssel.

Különvagyonként képeznek nemcsak azok a dolgok, amelyek házasságkötés előtt a házastársak tulajdonában voltak, hanem az őket megillető minden egyéb jog is, pl.: bérleti jog, használati jog, haszonélvezeti jog, kötvény, részvény, vagyonjegy, kincstárjegy, takarékbetét, egyéb értékpapírok, bármilyen jellegű kötelmi jogi követelés, vagy dologi igény stb.

[Speciális megítélés alá esett a lakásbérlet, 1994. január 1. napjáig. Ugyanis a bérlőhöz beköltözött házastárs automatikusan bérlőtárssá vált. Ezt a helyzetet a lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó 1993. évi LXXVIII. sz. törvény megszüntette azonban azzal, hogy az önkormányzati lakásba a bérlő a házastársát a bérbeadó írásbeli hozzájárulása nélkül is befogadhatja /21. § (2) bek./]

A különvagyon éppen úgy, mint a közös vagyon nemcsak aktív elemeket tartalmazhat, hanem passzív elemet is, tehát nemcsak pozitív, hanem negatív elemeket is. Ezek a különvagyon tárgyai maradnak csakúgy mintha nem kötött volna házasságot a házastárs. Vagyis az ő dolgain illetve jogain fennálló adósságok változatlanul őt fogják terhelni. (Pl. házasságkötést megelőzően épített lakást terhelő kölcsön.)

Az alól a szabály alól, hogy a házasság megkötése előtt keletkezett vagyon (jog, köteleesség stb.) egyedül azt a házastársat illeti, akinek ez megvolt, kivételként említjük azt a vagyont, amelyet a leendő házastársak, korábban, a házasság megkötése előtt, mint élettársak együttesen szereztek.

A házasságkötés nélkül, közös háztartásban együttélő személyek, élettársak vagyoni viszonyait a Polgári Törvénykönyv 578/G. §-ának (1) bekezdése szabályozza. Ez úgy rendelkezik, hogy az együttélés alatt a szerzésben való közreműködés arányában szereznek közös tulajdont az ilyen élethelyzetben lévők, akár élettársak, akár más hozzátartozók. Ha közreműködésük aránya nem állapítható meg, akkor azonos mértékűnek kell a szerzést tekinteni. "A háztartásban végzett munka a szerzésben való közreműködésnek számít." Az általános bírói gyakorlat a házassági vagyonjogra vonatkozó szabályokat alkalmazza az élettársi kapcsolat megkezdésére visszaható hatállyal abban az esetben, ha az élettársak utóbb házasságot kötöttek. Abból a megfontolásból indulnak ki, hogy a házastársak utólagosan visszamenőleg kívánták rendezni viszonyaikat és ezt a vagyoni viszonyokra is értik. Hozzá kell tenni, hogy a házasság az a jogviszony amelyhez – tartalmi elemeit tekintve – az élettársi kapcsolatról szóló 1977. évi I. tv-nyel történt megfogalmazás, a legközelebb állt. Éppen ezért elég különös, hogy ennek ellenére a Ptk. egy atipikus társasági, vagyonjogi szerződésnek fogta fel és tekinti az élettársi kapcsolatot. Ehhez képest jogkövetkezménye pedig az, hogy szerzeményi tulajdonközösség jön létre a felek között, amely – más megállapodás hiányában többnyire – 50–50 %-os arányú, mert a szerzéshez való hozzájárulás arányát rendkívül nehéz tisztázni. A Legfelsőbb Bíróság – időközben hatályon kívül helyezett – 10. sz. Irányelve azt az álláspontot tükrözi, hogy az utóbb kötött házasságok vagyonjogi hatásait csak ilyen felfogásban lehet

méltányosan rendezni. Az Irányelv alapján kialakult bírói gyakorlat ma is meghatározó, az említett Ptk.-beli szabály miatt azonban többen vitatják. Vitára inspirál a Csjt. 1986. évi IV. tv.-nyel történt módosítása is.⁸

b) A Csjt. fent említett módosítása lehetővé teszi, hogy a házasulók a házasságkötés előtt, illetve a házastársak a házasság fennállása alatt, az egymás közötti vagyoni viszonyait szerződéssel rendezzék. A szerződésben a törvénytől eltérően határozhatják meg, hogy mely vagyon kerül a közös, illetőleg a különvagyonba. Ez a szerződés a tulajdonképpeni "házassági vagyoni szerződés". E rendelkezésnek megfelelően tehát a házastársak – elvileg – bármilyen és bármennyi vagyontárgyukról azt mondhatják közösen, hogy az csupán valamelyikük különvagyona. A jogszabály korlátozást nem tartalmaz. Az 1986. évi IV. tv. indokolása szerint a módosítási javaslat nem kívánja érinteni a házassági vagyonjog bevált szabályait, azonban bővíteni akarja a házasfelek autonómiáját a házassági vagyoni jogi viszonyok körében is.

A Csjt. korábbi szabálya szerint, mint már említettem, sem a házasságkötés előtt, sem a házasság folyamatában a házastársi vagyonközösséget sem egészben, sem részben nem lehetett kizárni. Tiltott a törvény minden olyan rendelkezést, amely a házassági vagyonközösség szabályaitól eltérést jelentett. Kivételesen, a Csjt. 31. § (1) bek.-e az, 1952. évi szövege szerint, közös kérelemre, az 1974. évi módosítás értelmében már a házastársak bármelyikének kérelmére, megengedte – fontos okból – a házastársi vagyonközösség bírósági megszüntetését az életközösség fennállása alatt is. Ezzel a lehetőséggel azonban, mint az 1986. évi módosítás indokolása említi, igen ritkán éltek.

Ugyancsak az említett indokolás szerint, a gazdasági viszonyok fejlődése növelte a magánszemélyek vállalkozásainak kockázatát és anyagi felelősségüket is. "A felelősségnek az ilyen tevékenységet nem folytató házastársra való kiterjesztése azzal járhat, hogy az anyagi felelősséget ténylegesen csupán neki kell viselnie a házastársa sikertelen gazdasági tevékenységéért." – mondja az indokolás. A módosítás a házastársak illetve leendő házastársak közötti szerződéskötés lehetőségével kívánja mentesíteni a vállalkozásban részt nem vevő házastársat, a harmadik személyekkel szemben egyébként fennálló vagyoni felelőssége alól. Azáltal, hogy nem korlátozza semmilyen mértékben a vállalkozásban részt nem vevő házastárs tulajdonába adható különvagyon mértékét, akaratlanul is olyan felfogást tükröz, mintha lehetőséget kívánna adni egy korlátlan vagyonmentéshez.

Polgári jogi szabályaink és a joggyakorlat is arra az elvre épül, hogy a másokkal szemben fennálló tartozás elől tilos a fedezetet elvonni. Ezt a kétségtől piaci viszonyok között kialakult, és éppen a forgalom biztonságát szolgáló vagyoni jogi szabályt, ma is őrzi a Ptk. 203. § (1) bek.-e. Nem minősíti ugyan az ilyen szerződést – mint jogszabályba ütközőt – semmisnek, hanem csupán a "hitelező" harmadik személy irányában hatálytalanak. Kimondja, hogy "Az a szerződés, amellyel harmadik személy igényének kielégítési alapját részben vagy egészben elvonták, e harmadik személy irányában hatálytalan, ha a másik fél rosszhiszemű volt, vagy reá nézve a szerződésből ingyenes előny származott." A második bekezdés pedig a következőképpen szól: "Ha valaki hoz-

⁸ A vitathatóságra utal *Körös András*: A házassági vagyoni szerződés c. cikkében. *Közjegyzők Közlönye*, 1997. évi 12. számában. A tudomány tollából c. rész 5. p.; Az élettársak és a közös háztartásban élők jogviszonyai cím alatt foglalja össze *Tóth Aladárné* az ezzel kapcsolatos bírói gyakorlatot a *Családjog kézikönyve* c. munkában. (Szerk: *Körös András*) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 681–695. p. L. még a témával kapcsolatos viták összefoglalását és az állásfoglalást emellett, hogy férfi és nő között létesült, érzelmi közösségen alapuló tartós kapcsolatot szabályozni kell, legalább vagyoni jogi vonatkozásban. *Tóthné Fábán Eszter*: Az élettársi kapcsolat jellegéről és szabályozása mikéntjéről. *Magyar Jog*, 1977. évi 8. sz.; különösen a 707. p. (A Ptk. 1977. évi IV. tv.-nyel történő módosításának előkészítése során írott tanulmány).

zátartozójával köt ilyen szerződést, a rosszhiszeműséget, illetőleg az ingyenességet vélelmezni kell. A Ptk. 685. § b) pontja szerint a házastárs hozzátartozónak minősül, mégpedig közeli hozzátartozónak. A 203. § (3) bekezdése szerint: "Az a fél, aki a szerződésből származó ingyenes előnytől fel nem róható módon elesett, a harmadik személy irányában nem felel."

A házastársak szerződése tehát nem szolgálhat fedezetelvonási célokat, mivel a módosított törvényszöveg rendelkezése értelmében, a házastársak közötti vagyoni viszonyokra (házassági vagyoni jogi szerződés, a házastársi közös vagyon megosztására vonatkozó egyezség, a közös lakás használatában történő megállapodás stb.), a Polgári Törvénykönyv rendelkezéseit is – megfelelően – alkalmazni kell.

Nem lehet közömbös, a jogalkalmazás szempontjából, a családi jog törvénybe foglalt egyik, újabb alapelve sem, amelynek értelmében a törvényben megállapított jogokkal és köteleességekkel társadalmi rendeltetésüknek megfelelően kell élni.

Mindezekből következik, hogy ha a házastársakat az a szándék vezette volna, hogy a velük szemben álló harmadik személy követeléseit elől a kielégítési alapot elvonják, akkor az egymás között kötött szerződésük e harmadik személy vonatkozásában hatálytalan lesz.

"A tartozás fedezetének elvonása" a módosított Btk-ba is belekerült, a gazdasági bűncselekmények c. fejezetbe. (L.: az 1978. évi IV. tv. 1997. február 27-től hatályos szövegét).

Régi jogunkban, mondhatjuk alapelv volt a vagyonekülönítés jellegű szabályozás, amely általában a feleség létalapját a házasságba vitt vagyon erejéig védeni kívánta a férj hitelezőitől. Ugyanakkor a polgárság körében a szerzeményi közösség intézménye azt is kifejezésre juttatta, hogy a házastársak munkájával elért vagyonszaporulathoz mindkettőnek egyaránt joga van, ha megszűnt a házasság. Ha nem szűnt meg, akkor ez is alapja volt a társadalom gazdasági életében résztvevő fél ügyleteinek, minthogy a hasznokat is mindkét fél élvezte.

Ha 1986-ra a gazdasági élet változásai, újabb jelenségei miatt a lakosság igényli a házassági vagyoni jogi szerződések kötésének lehetőségét – mert ezáltal látja biztosított-nak méltányos érdekeit – akkor a jogalkotó azt nem tagadhatja meg. Mindenesetre ez az igény több tényező megjelenését mutatja: a) jelentős a magánvagyon halmozódott fel egyes rétegek körében; b) megnövekedett a magánvállalkozások száma; c) ugyanakkor megnövekedett azoknak a családoknak a száma, amelyeknél a családi léthez szükséges lakhatási lehetőség megteremtése is súlyos erőfeszítések árán történhet meg; d) a házasságok felbomlásának száma évek óta igen magas szinten van és ennek következtében számos, súlyos vagyoni jogi vita keletkezik. Vagyis bármennyire kívánatos lenne az egy életre kötött házasság, az gyakorta nem valósul meg, bizonytalan anyagi helyzetbe sodorva ezzel az egyik felet vagy sok esetben mindkettőt.

Nem hallgatható el, hogy a házassági vagyoni jogi szerződés lehetősége, kívülálló harmadik személy szemével mérlegelt és a házastársak jól felfogott anyagi érdekein alapul. Azon érzelmi közösség és kötődés védelme érdekében, amely általában a házasság alapja, ki kellett volna dolgozni a törvényben, a szerződés hiányában is érvényesülő törvényes érdekvédelmet, garanciákat. A házastársaktól ugyanis gyakorta nem várható el a mindkettőjük méltányos érdekét figyelembevevő objektív szemlélet, különösen a házasság megromlásának folyamata alatt vagy egy bontóper során nem.

Az a körülmény, hogy a törvény nem szab határt a különvagyonba sorolható vagyontárgyaknak, előidézheti az egyik fél kiszolgáltatottságát. Nehéz ugyanis a szerződési akaratnyilatkozat valós motívumait megtalálni. Ezen a gondon csak keveset enyhít, hogy

a különvagyonról szóló szerződést legalább jogi képviselővel ellenjegyeztetni kell. Az ügyvéd vagy más jogi képviselő lehetősége igen korlátozott e tekintetben. Ha valami méltánytalanságot észlel, legfeljebb azt teheti, hogy – némi győzködés után – megtagadja a közreműködést.

Úgy tűnik, nem védi kellőképpen a törvény – e tekintetben – a gyermeket sem. Igaz ugyan, hogy a szülőket a szülői felügyelet körében törvény erejénél fogva gondozási, nevelési, tartási stb. kötelezettség terheli a gyermek javára, nem mindegy azonban, hogy ennek mi szolgáltatja az anyagi alapját. Közös vagyon – amit a szülők közösen kezelnek, amivel közösen rendelkezhetnek – vagy olyan külön vagyon amit az egyik fél akkor idegenít el, terhel meg minden korlátozás nélkül, amikor azt jónak látja.

Megemlítünk a gyakorlat szempontjából néhány fontosabb szerződést, amelyet a házastársak egymás között köthetnek. Ilyen a különvagyonba tartozó ajándékokról, a lakáshasználati jog rendezéséről, valamint a szellemi alkotások díjáról szóló szerződés.

A Csjt. szabályai szerint az ajándékba kapott vagyontárgy eleve a házastárs külön vagyonába kerül. A későbbi viták elkerülése végett mégis pl. a szülőktől, rokonoktól kapott jelentős vagyoni értéknek minősülő vagyontárgy tekintetében a házastársak egyértelműen szerződéssel rögzíthetik annak külön vagyoni jellegét, akár a házasság megkötése előtt, akár pedig azt követően történt az ajándékozás. Az ilyen tartalmú szerződés kötése korábban sem volt tilos, mivel a törvény rendelkezéseinek megfelelően az ajándékba kapott vagyon egyébként is különvagyon. Olyan szerződést nem lehetett volna kötni – a törvény módosítása előtt –, amely a törvény erejénél fogva közös vagyonnak tekintett vagyont különvagyonba sorolt volna, de létezett az ún. különvagyonba utalás a házastársak között, amely egy ilyen tényleges helyzetet tükrözött, azzal a törvényi rendelkezéssel, hogy harmadik személyek vonatkozásában hatálytalan.

A házastársak között történő ajándékozás esetében amennyiben valamelyik házastárs személyes használatra szolgáló vagyontárgyat ajándékozik a másiknak, úgy ez a vagyon azon a címen kerül a másik különvagyonába, hogy az annak a személyes használatára szolgál. Természetesen ez a szabály csak akkor irányadó, ha a szokásos mértéket nem haladja meg a vagyontárgy értéke.

A Polgári Törvénykönyv rendelkezései szerint az adjándékozás *conditio sine qua non*-ja, hogy az csak a saját vagyon rovására történhet és ingyenesen. Így tehát a házassági vagyonjog körében is csupán akkor beszélhetünk a házastársak közötti tiszta ajándékozási szerződésről, ha valamelyik házastárs a különvagyonára terhére ajándékozta meg a másikat.

Az ingatlan ajándékozási szerződés minden esetben, az ingó dolgokra vonatkozó ajándékozási szerződés, ha az átadás még nem történt meg a házastársak között, vagy a Csjt. szerinti minősített magánokiratba foglaltan érvényes vagy közokirati formában.

A közös vagyon terhére eszközölt ajándékozásnak tűnhet a házastársak olyan szerződése, amely az eredetileg közös vagyontárgyat valamelyik fél külön vagyonának minősíti. Ezt azonban csak fele értékben tekinthetjük ajándéknak, hiszen fele részben a közös vagyonból amúgy is őt illette volna. A közös vagyonból valamelyik házastársat megillető részt pedig nem tekinthetjük ingyenes juttatásnak. Tehát csak ajándékozással vegyes külön vagyoni juttatásról lehet szó. Ahhoz azonban, hogy ezt ki lehessen mondani, meg kellene vizsgálni a házastársak összes vagyonát, feltárni, hogy abból mi lett volna a főszabály érvényesülése esetén közös és ehhez képest egyáltalán került-e többlet valamelyik házastárshoz.

A törvényalkotó nem utal arra, hogy ajándékozással vegyes ügyletnek kívánja tekinteni a közös vagyon terhére juttatott különvagyon, így az ilyen szerződést inkább te-

kinthetjük sajátos családjogi, sui generis alakzatnak, amire az ajándékozás szabályai részben sem vonatkoznak. L. az ajándék visszakövetelésére vonatkozó szabályokat vagy a megajándékozott felelősségét az ajándékozó hitelezőivel vagy kötelesrészre jogosult gyermekeivel szemben. Ismét előkerül a gyermek védelmének hiánya.

Különösen élő problémává válhat ez, ha nem közös gyermekről van szó és így kap lényegesen több különvagyon az a házastárs, amely nem a gyermek vérszerinti szülője. Mindez persze csak akkor gond, ha az – adott társadalmi gazdasági berendezkedés mellett – az örökölendő vagyonnak jelentősége van az életvitel szempontjából. Végülis a jogalkalmazásnak, a bírói gyakorlatnak kell majd kialakítania a méltányos megoldást.

Az 1986. évi módosítás során hatályát veszítette az a rendelkezés, amely a különvagyonba utalt vagyont is elfogadta az egyik házastárs különvagyonának, még ha nem is sorolta fel a különvagyon tárgyai körében. A hatályon kívül helyezés egyébként logikus volt, hiszen a rendelkezés úgy szólt, hogy a különvagyonba utalás harmadik személyekkel szemben nem hatályos. Ennek a rendelkezésnek az alapgondolata nyilván az volt, hogy ilyen formában sem lehet a vagyonközösséghez tartozó tárgyak körét kívülálló személyek; főleg hitelezők vonatkozásában csökkenteni. A különvagyonba utalás, legalábbis ügyleti formáját tekintve ütközött volna a szerződéses rendezési lehetőség szabályozásával. Mégis feltehető, hogy a házastársak egymás különvagyonába utalnak hallgatólagosan vagy szóbeli megállapodással egyes vagyontárgyakat. Ez azonban nem eredményezhet mást, mint használati és kezelési jogot. Ha rendelkezik is róla a házastárs, úgy kell tekinteni, hogy a másik házastárs kifejezett hozzájárulásával, de közös vagyoni tárgyról rendelkezett. A bírói gyakorlat feladata lesz eldönteni, hogy ilyen megállapodásokat a házastársak közötti vagyonmegosztásnál figyelembe vesznek-e vagy sem. Gyakorlati jelentősége csak akkor van, ha nem személyes használatra szolgáló és szokásos mértékű, illetőleg mennyiségű vagyontárgyról van szó, mert ez egyébként is különvagyon.

A szerződéskötés méltányolandó okának tekinti a törvénymódosítás indokolása a szellemi alkotásért járó díjak esetében azt a helyzetet, ha a korábbi házasság alatt kifejezett tevékenység ellenértéke, az újabb házasság időtartama alatt válik esedékessé. Az új házastársak köthetnek olyan szerződést, amely ezt az összeget különvagyonnak minősíti. Módjában állna az alkotónak az is, hogy a díjból előző házastársát részesítse a vele kötött szerződésben. A törvény rendelkezése értelmében – a fent említett esetben – a második házasságban kellene a díjat közös vagyonnak tekinteni, ha pedig nem kötött újabb házasságot, akkor az alkotó kizárólagos különvagyonra lenne az.

Az igen súlyos lakásgondok indították a jogalkotót a házassági vagyonjogi szerződések speciális változásának szabályozására. Ez a házastársak lakáshasználatával kapcsolatos szerződés, mely a házasság felbontása esetére teszi lehetővé a lakáshasználati jog kérdésének rendezését. Megköthetik már a házasulók is. Vita esetén a bíróságoknak a felek szerződéseit tiszteletben kell tartani. A lakáshasználati jog rendezéséről kötött szerződéstől azonban a kiskorú gyermek érdekeire tekintettel eltérhetnek.

A házastársak vagyonjogi szerződéseinek érvényességéhez – a Ptk-ban foglalt kellékeken túl – formakényszert is előír a Csjt. Szükséges, hogy a szerződést közokiratba vagy minősített magánokiratba foglalják. Az utóbbi azt jelenti a házastársak szerződése esetében, hogy jogi képviselő ellenjegyzése kell hozzá vagy közjegyzői közokiratba foglalás. Ennek hiányában tehát a szerződés nem érvényes.

c) A házastársak különvagyonához tartozik a házasság fennállása alatt ajándékba kapott vagy öröklés útján szerzett vagyontárgy.

Korábban már említettük a szülőktől, illetve rokonoktól kapott nagyobb értékű vagyontárgyat, de nemcsak erről van szó, hanem bárkitől kapott és bármilyen értékű vagyontárgyról. Nem esik speciális elbírálás alá a szokásos alkalmi ajándék sem. Ezek a házastárs különvagyonát képezik.

A jelentősebb ajándékok közül a későbbiek folyamán vita tárgyát képezheti az ún. nászajándék, illetve a menyasszonytánc alkalmával kapott pénz. Ezek ma már jelentős vagyoni értéket képviselhetnek. Céljuk általában a házastársak életkezdésének megkönnyítése. Azonban az is lehetséges, hogy valamelyik szülő, rokon, barát csupán valamelyik félnek kíván örömet szerezni és ezt az ünnepélyes alkalmat választotta az ajándék átadására. Hogy melyik felet illeti az ajándék, annak eldöntéséhez elsősorban az ajándékozó szándékát kell ismernünk. A szándék felderítéséhez eligazítást adhat a vagyontárgy rendeltetése, értéke, az érdekeltek vagyoni viszonyainak mérlegelése, az ajándékozó és a különvagyoni igényt érvényesítő házastárs közötti rokoni vagy hozzátartozói viszony. Eligazítást adhat a helyi szokás is, amiből egyébként az ajándékozó szándékára is következtetni lehet.

A menyasszonytáncnál kapott pénz mint a házaselet terheinek megkönnyítésére szolgáló támogatás általában mindkét házastársnak szánt juttatásnak számít és mint ilyen, közös vagyonnak minősül. Bármelyik fél bizonyíthatja azonban, hogy a menyasszonytánc pénzt vagy annak egy részét a menyasszonnyal táncoló valamelyik rokon, barát, ismerős kifejezetten neki juttatta. Erre utal az a tény – ha nagyobb összegről van szó –, hogy ajándéktárgy helyett adták át.

A jogszabály csak az ajándék különvagyoni jellegéről beszél. Az ajándéknak megvan a Ptk-beli fogalma, és a köznapai szóhasználatban is egyértelmű a jelentése. Sajnos nem beszél a törvény az egyéb ingyenes juttatásról, noha a Ptk. és a gyakorlat is ismeri ilyet. Pl.: szívességi lakáshasználat, tartás nyújtása, rendszeres pénzbeli juttatás stb. A szülők ezt általában azért nyújtják nagykorú és önmagukat eltartani képes gyermekeik számára, hogy elősegítsék családi életük anyagi megalapozását, vagy azt kedvezőbbé tegyék. Ez esetben is a juttató juttatáskori szándéka lesz az irányadó, és ehhez képest kerül a bírói gyakorlat szerint közös vagy külön vagyonba. A gyakorlat az ajándék fogalmát kitágította és beleérti az egyéb ingyenes juttatásokat is. Ez nyilván megfelel a közfelfogásnak. Egyre fokozottabban hajlik a bíróság a különvagyoni jelleg elismerésére egyéb esetben is.

A házasság fennállása alatt öröklés címén szerzett vagyon ugyancsak törvény erejénél fogva különvagyonnak minősül. Nem kizárt azonban, hogy a házastársak az ilyen vagyontárgyak körét is írásbeli szerződéssel rögzítsék és leszögezzék annak különvagyoni jellegét. Egyébként ha ingatlanról van szó, vagy olyan vagyontárgyról, amelyről államigazgatási szabályok miatt írásban kell vagy lehet csupán rendelkezni, viszonylag egyszerűen bizonyítható annak eredete, különvagyoni jellege. Ingóságok esetében más a helyzet, hiszen azokról általában nincs megnyugtató bizonyíték, hagyatéki leltár készítése nem minden esetben kötelező.

Az öröklés törvényes rendje a vérszerinti rokoni kapcsolaton alapul illetve a házastársi jogviszony. A téma szempontjából az előzőnek van jelentősége illetve a végintézkedésen alapuló öröklésnek. Utóbbinak 3 változata van: a) végrendelet; b) halál esetére szóló ajándékozás; c) öröklési szerződés. Végintézkedni nemcsak vérszerinti rokon javára lehet hanem bárki más javára.

A végintézkedés olyan jogügylet, amelynél a végrendelkező akarata a meghatározó. Ezt tiszteletben kell tartani és ha nem nyilvánvalóan érvénytelen a végintézkedés, aszerint kell eljárni (favor testamenti).

Az örökölt vagyon különvagyoni jellegét tehát részben az indokolja a) hogy az általában az örökös szüleitől, nagyszüleitől, egyéb felmenő rokonaitól, testvéreitől vagy más közelebbi oldalági rokonaitól, egyszóval, az ő családjából származik és a Ptk. vonatkozó szabályai szerint őt illeti. b) A végintézkedéssel érintett vagyon is kizárólag a megnevezett örökös tulajdonába kerülhet, hiszen ez az örökhagyó akarata.

Az öröklött vagyon különvagyoni jellege mellett szól az is, hogy az örökség egyútt tartalmazza az aktív és passzív vagyont. A hagyatéki terhek kiegyenlítése azt is eredményezheti, hogy nem marad az örökös tulajdonában semmi. Az örökséget és ezzel együtt az örököszt olyan terhek is terhelhetik, amelyeket folyamatosan kell teljesíteni esetleg, míg az örökség ki nem merül.

Végül az örökölt vagyon különvagyonhoz tartozását indokolja az is, hogy az örökös ellenszolgáltatás nélkül jut hozzá – eltekintve az illetékfizetési kötelezettségtől – tehát nem közös fáradozás eredménye.

Az öröklött vagyon sajátos jellemzőkkel bíró vagyon, amely éppen ezért nem lehet a házastárssal közös vagyon.

Vita van azonban az öröklési szerződés útján szerzett vagyon megítélésében. Kétségtelen, hogy ez is öröklés jogcímén szerzett vagyon. A szerzés azonban korántsem ingyenes. Idős, esetleg beteg emberek kötnek ilyen szerződést, melynek lényege, hogy eltartásuk, gondozásuk fejében vagy életjáradék fejében teszik – haláluk esetére – örökösükké a velük szerződő személyt. Az csupán szerencse kérdése – és ezt a szerencse elemet a Ptk. nem is titkolja –, hogy milyen költségeket visel az örökös vagy milyen és mennyi személyes munkát teljesít. A visszerhesen szerzett és szerencse útján szerzett vagyon ellenkező házastársi szerződés hiányában közös vagyon. Ezért arra az álláspontra is lehetne helyezkedni, hogy az öröklési szerződés útján szerzett vagyonnak mindkét fél – így a szerződésben nem szereplő házastárs is – tulajdonosa. Az örökhagyó azonban az esetek nagy részében csupán a házastársak egyikével szerződik. Ez esetben nem tartottuk tiszteletben az örökhagyó végakarátát, másrészt figyelmen kívül hagytuk, hogy a hagyatéka egy speciális vagyontömeg, szerződés ellenére is terhelheti az ingyenesen jutó részt néhány kötelezettség.

A házastársak közösen teljesítik általában a feltételt, közös keresményük terhére szolgáltatják a tartást vagy életjáradékot, személyesen gondozzák a rászorulót. Néha éppen az teljesít többet, aki nem szerepel a szerződésben. Méltánytalanságok elkerülése végett részére meg kell téríteni az örökhagyóra fordított kiadások felét és a végzett munka minőségének, mennyiségének megfelelő méltányos összegét. Hosszú ideig tartó és különösen nehéz vagy odaadó gondoskodás esetén az sem jogellenes, ha egyéb közös vagyon terhére – a gondozást, tartást munkájával megvalósító fél – az örökség értékének felét elérő mértékű juttatást kap, mivel lényegében ő teljesített a szerződő helyett. Véleményem szerint az örökhagyó végakarátát tiszteletben kell tartani. Az lesz az örökös, akit ő a tartás ill. életjáradék fejében örökösévé nevezett, de az azzal járó gondoskodást megvalósító vagy a közös vagyon terhelését tűrő fél méltányos érdekei sem szenvedhetnek csorbulást.

Itt kell említést tenni a tartási vagy életjáradéki szerződés kapcsán szerzett tulajdon illetve más jogosultság megszerzésének kérdéséről.

A két szerződés konstrukciója és célja más. Míg az előző esetben az örökhagyó örökösévé nevezte a hagyatéka terheivel együtt a leendő eltartóját és az csak akkor kapja meg a hagyatékokat vagy az őt megillető részt, ha az eltartottat élete végéig tartotta. E másik szerződés kapcsán pedig előre, a szerződéskötéskor kapja meg annak a dolognak

a tulajdonjogát vagy egyéb jogosultságot, aminek fejében később a tartást nyújtja. (Kivételt képez a lakásbérleti jog folytatása ellenében nyújtott tartás.)

Szerződő fél a polgári jog szabályai értelmében az, akivel a szerződést kötötték. Így tulajdonos is egyedül ő lenne. Itt azonban a szerzés jogcíme nem öröklés, hanem egy olyan polgári jogi szerződés, amelyben tartás vagy életjáradék fizetési kötelezettség visszerheként jelentkezik a megszerzett tulajdonjog vagy egyéb jog. Igaz, hogy magát a szerződést a Ptk. szabályai szerint kell megítélni, a megszerzés szempontjából azonban a házastársak viszonyában a Csjt. azon szabálya lesz az irányadó, miszerint a házastársak osztatlan közös tulajdona mindaz, amit a házassági életközösség ideje alatt akár együttesen, akár külön-külön szereztek. Kivételt csak az képez, amit a Csjt. különvagyongént elfogad. Az pedig, a felsorolt különvagyon körében nem említi a tartás nyújtása vagy életjáradék fejében szerzett vagyont olyan vagyongént, amelynek valamelyik házastárs lenne az egyedüli szerzője.

Nem indokol egyszemélyi szerzést a Ptk-ban szabályozott alaki érvényességi kellék sem. Az ennek megfelelő szerződéskötés csupán az ügylet érvényessége szemszögéből fontos. A szerzett vagyon közös vagy különvagyoni jellegét a Csjt. dönti el.

Ezeket a gondokat némileg segítene, ha azok, akik a szerződések kötésében közreműködnek, igyekeznének tisztázni a leendő eltartottak valóságos szándékát a szerződő partnerek személyét illetően, és eloszlatnák az eltartó házaspár valamelyikének jóhiszemű téves elgondolásait.

d) A következő különvagyoni kör a személyes használatra szolgáló és szokásos mértékű, illetőleg mennyiségű vagyontárgy. Ezt a vagyont az 1974. évi Csjt. módosítás tette törvényi szinten különvagyonná. Korábban ugyanis ezt a vagyont nem emelte ki a jogalkotó a közös vagyon köréből. A bírói gyakorlat oldani akarta a közös vagyon vélelmének merevségét – talán még a Csjt. előtti joggyakorlat alapján is –, és már a módosítás előtt különvagyonba utalt vagyonnak ismerte el a személyes használatra szolgáló szokásos mértékű vagyontárgyak körét. Ez a megoldás ebben a formában természetesen csak a házastársak egymásközötti relációjában bírt jelentőséggel. Egyben azt is jelentette, hogy bár a házastársak keresménye közös vagyon, de joguk van abból saját szükségleteik körében beszerzéseket eszközölni. Ezeknél az ügyleteknél ugyancsak feltételezte a bírói gyakorlat a másik fél hallgatóságos hozzájárulását.

Az 1974. évi módosítás megfogalmazta azt is, hogy a vagyonszövetségi igények rendezésénél általánosságban törekedni kell a méltányosságra. Egyik házastársat sem lehet méltánytalan vagyoni előnyhöz juttatni.

e) Ugyancsak különvagyon lesz a korábbi különvagyon értékén szerzett vagyontárgy.

Bármely különvagyoni tárggyal előfordulhat, hogy a házastársak értékesítik és helyette mást szereznek be, vagy elpusztulása esetén a biztosító illetve a károkozó valamilyen összeget fizet. Akár valamilyen szurrogátumról van szó, akár más vagyontárgyat szereznek be a különvagyoni tárgy értékén, az ismét különvagyoni tárgy marad. Lehetőséges az is, hogy a különvagyoni tárgy értékén nem tudnak egy másik hasznosítható vagyontárgyat beszerezni, hanem ki kell annak az árát egészíteni a közös vagyonból. Ilyenkor a különvagyonba történt beruházásról van szó.

Az is előfordulhat, hogy az értékesített különvagyoni tárgy áránál, vagy az érte járó kártérítésnél, biztosítási összegnél stb.-nél lényegesen értékesebb dolgot kívánnak vásárolni. Hogyha a közös vagyonból fedezték a nagyobb értéket és a különvagyoni tárgy értéke kiegészítésként jelentkezik, akkor úgy kell tekinteni, hogy a különvagyonból eszközöltek beruházást a közös vagyonba. Pl. valamelyikük különvagyonát képező motorkerékpár helyett hétvégi telket vásárolnak. Ennek az értéke természetesen lényegesen

meghaladja a motor értékét. Ezért a megtérítési igények elbírálásánál majd a motor értéke jelentkezik a közös vagyonba való beruházás értékeként.

A különvagyonhoz tartozó tárgy helyébe lépő vagyon azonban nem mindig marad különvagyon. A törvény kivételt is megfogalmaz e szabály alól. A közös életvitelt szolgáló, valamint a szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgy helyébe lépő vagyon ugyanis közös vagyonná válik abban az esetben, ha a házastársak házassági együttélése legalább 15 évig tartott. Amennyiben tehát a házastársak már 15 éve együttélnek, vagy akár megszakitással is 15 év házastársi életközösség állapítható meg közöttük, ez a feltétel megvalósul. A különvagyonhoz tartozó, de egyébként a mindennapi közös életvitelt szolgáló, szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgy értékesítése során vásárolt vagyontárgy már közös vagyon lesz. A bírói gyakorlat arra az álláspontra helyezkedett, hogy ha a 15 évi házastársi együttélés megállapítható, akkor nincs jelentősége annak, hogy a házastársi együttélés kezdetén lépett-e az említett különvagyontárgy helyébe egy másik vagyontárgy, vagy pedig a 15 év eltelte után. Tehát akár a házasság elején értékesítették a házastársak az említett különvagyont, akár 15 évi házastársi együttélés után, a helyébe lépő vagyontárgy mindenképpen közös vagyonná válik.

f) Az 1974. évi I. tv. rendelkezett a feltalálót, az újítót, a szerzőt és más szellemi alkotást létrehozó személyt, a házassági életközösség fennállása alatt megillető, esedékes díjról. Ezt közös vagyonnak tekinti, ha a díj a házastársi életközösség fennállása alatt válik esedékessé. Mindebből következik, hogy ha házastársi életközösség még nem áll fenn vagy már nem áll fenn, amikor a díj kifizetése esedékessé válik, akkor a kifizetett díj a különvagyon része lesz.

A közös vagyonról szóló törvényi rendelkezés idevágó kiegészítését a Legfelsőbb Bíróság PK. 116. sz. állásfoglalása alapozta meg, amely a probléma megoldására a következőképpen vázolta fel a lehetőségeket:

1. a házassági életközösség kezdete előtt alkotott mű értékesítése esetében, az életközösség kezdete előtt vagy az életközösség megszűnése után esedékessé vált díja, a szerző különvagyon, mégpedig az utóbbi esetben akkor is, ha az értékesítés az életközösség fennállása alatt történt;

2. a házassági életközösség kezdete előtt alkotott műnek akár az életközösség kezdete előtt, akár az életközösség fennállása idején történt értékesítése esetében, az életközösség fennállása alatt esedékes díja, a házastársak közös vagyonához tartozik;

3. a házassági életközösség fennállása idején alkotott műnek, az életközösség fennállása alatt történt értékesítése esetében, az életközösség fennállása alatt esedékes díja, ugyancsak a házastársak közös vagyonához tartozik;

4. a házassági életközösség fennállása idején alkotott műnek, az életközösség fennállása alatt történt értékesítése esetében, az életközösség megszűnése után esedékes díja, továbbá az ilyen műnek, az életközösség megszűnése után történt értékesítése esetében járó díja, a szerző különvagyon, hacsak az nem újabb házassági életközösség fennállása alatt vált esedékessé, ez esetben ugyanis a díj az új házastársak közös vagyonához tartozik.

Különvagyon a szellemi alkotásokért járó díj akkor, ha házastársi életközösség nem áll fenn, amikor a kifizetés esedékessé válik. A jogszabály a különvagyon tárgyak körében nem sorolja fel az ilyen díjakat, de abból, hogy a házassági életközösség fennállása alatt esedékes díjat kifejezetten a vagyontársak tárgyai körébe sorolja, egyenesen következik az ellenkezője.

A jelenlegi kissé merev szabályozás igen súlyos méltánytalanságra is vezethet egyes esetekben. Pl. hosszabb ideig fennálló házasságban a házastársnak nincs kereső foglal-

kozása éppen azért, hogy a másik számára megteremtse a nyugodt alkotáshoz szükséges légkört, de mire az alkotásért járó díj esedékessé válik elválnak. Ebből az összegből sem munkadíj, sem tartásdíj címén nem részesül a volt házastárs. Az előző címen azért nem, mert az egyik házastárs nem alkalmazottja a másiknak, az utóbbihoz pedig az a feltétel is szükséges, hogy önhibáján kívül rászorult legyen. Adott esetben tehát az a házastárs, aki az alkotót akár hosszú éveken át segítette semmit sem kap, a következő házastárs viszont bármilyen nagy összegnek vagy folyamatos juttatásnak a felét szerzi meg. Ellenkező értelmű szerződést persze köthetnek a felek, de törvényes garancia nincs az előző házastárs részesedésére.

Az 1974. évi I. tv. megalkotása előtt – minthogy akkor még nem volt e kérdésnek törvényi szabályozása – a joggyakorlat hajlandóságot mutatott olyan megoldásra is, hogy a házassági életközösség fennállása alatt alkotott műért járó díj fele arányban a házastársat illesse. Ilyen megoldás mellett kétségtelenül gondot okoz, különösen folyamatos felhasználás esetén a befolyó jogdíjak figyelemmel kísérése. A jelenleg hatályos merev szabályozást és az utóbb említett problémát azzal lehetne feloldani, ha a jogalkalmazás a vagyoni jogi igények rendezésénél, a külön szabályozott esetekre nézve is általános felhatalmazásnak tekintené a törvény azon rendelkezését, mely szerint "A bíróságnak gondoskodnia kell arról, hogy a vagyoni jogi igények rendezésénél egyik házastárs se jusson méltánytalan vagyoni előnyhöz.

g) Külön vagyonnak tekintti a bírói gyakorlat a Ptk. 1977. évi IV. tv.-el történt módosítás során újólag elismert, nem vagyoni – régi terminológiával élve erkölcsi, eszmei – kár megtérítése során a károsult házastárs tulajdonába kerülő összeget vagy tárgyat, illetve ezen a címen járó járadékot. Ugyanígy alakul a kapott összegben vásárolt dolog jogi sorsa. Ez a kártérítés ugyanis a károsult személy testi épségében, személyiséghez fűződő jogaiban okozott – egyébként nem mérhető – ki nem küszöbölhető, de enyhíthető eszmei sérelem valamelyes kompenzálását célozza. A vagyoni mérhető kár (orvosi kezelés, keresetcsökkenés stb.) megtérítése a közös vagyon körébe tartozik, mivel ez csak olyan helyzetbe hozza a károsultat anyagilag, mintha nem okoztak volna neki kárt.⁹

h) Utolsóként említjük a közös vagyonba beruházott vagy közös adósság kifizetésére felhasznált különvagyon értékét. Ez nem a különvagyon egy speciális változata, hanem egy jogcím, aminek alapján valamelyik házastársnak követelése van a közös vagyonnal szemben. A jogcímet ez esetben is a különvagyon igénylőjének kell bizonyítani, mint a különvagyon egyes alakzatainál. Egyébként a közös vagyon vételeme érvényesül.

A házastársnak tájékoztatási kötelezettsége van a vele szerződő, kívülálló harmadik személy irányában. Köteles szerződő partnerével közölni, hogy a szerződéssel érintett vagyontárgy az ő különvagyon. E közlés elmaradása esetén a közös vagyon vételeme kerül előtérbe és a rendelkezési jogra ez lesz az irányadó. A házastársak azonban utólag is bizonyíthatják az érintett vagyontárgy különvagyon jellegét. Problémát okozhat, hogy ez a közlési kötelezettség csak akkor áll fenn, ha a házastárs saját külön vagyonát terhelően köt valamilyen ügyletet. Ha vagyoni erősen családnak látszanak, de vagyonuk túlnyomórésztben a másik házastárs különvagyon és nem az ügyletkötőé, a kívülálló ügyletkötő tévedésben lehet az ügylet fedezetét illetően. Tévesen ítélné meg a család vagyoni helyzetét. Nem ártott volna a közlési kötelezettséget általánosabban előírni.

⁹ Bírósági Határozatok 1976. évi 4. szám, 159. hat., 283. p. Polgári Jogi Döntvénytár VII. kötet (1975–78) 258. jogeset, 374. p.; Tóthné Fábán Eszter: Házassági vagyoni jog. In: Gaál Sándor–Tóthné Fábán Eszter: Családi jog I. József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar egyetemi jegyzet, JATE Kiadó, 1989., 41. és 62. p.; Albrecht István–T. Nagy Erzsébet: Kézikönyv a házastársi vagyontársaság megszűntetéséről. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1998. A baleset folytán kapott biztosítási összegről, 87. p.

Természetesen az ügyletkötők vonatkozásában segítségül hívható a Ptk. ügyleti érvényességére, érvénytelenségére vonatkozó szabálya, de ez a kivülálló harmadik ügyleti érdekeit aligha fogja kielégíteni.

2. A különvagyon nem mentesül teljes egészében a közös kiadásoktól, a közösen viselendő terhektől. A házastársi életközösség fennállása alatt – más megoldás hiányában – a külön vagyonnak is szolgálnia kell a család céljait. Így:

a) ha a vagyontársasághoz tartozó tárgyak fenntartásával és kezelésével járó költségeket nem tudják a házastársak a közös vagyonból fedezni, kötelesek ahhoz különvagyonukból arányosan hozzájárulni;

b) a házastárs költségeinek fedezésére a házastársak keresménye és egyéb közös vagyona szolgál, de ha az nem elegendő, kötelesek ahhoz külön vagyonukból egyenlő mértékben hozzájárulni. Sőt, a háztartási költségek, mint a létszükségletet fedező költségek, a dolog természeténél fogva olyan erős korlátot jelentenek a házastárs külön vagyoni rendelkezési jogában, hogy ha csak az egyiküknek van külön vagyona, ő egymaga köteles ebből a kiegészítéshez szükséges összeget fedezni;

c) a házastárs különélő és önhibáján kívül rászoruló házastársát különvagyona terhére is köteles tartani, ha az arra nem érdemtelen és a tartás nem veszélyezteti a kötelezett saját, valamint annak megélhetését, akinek eltartására házastársával egy sorban köteles. Ez a kötelezettség vagyontársaság hiányában is terheli a házastársat. A fenti tételeken felsorolt terhek mellett a megtérítési igény is korlátozott vagy kizárt. Így:

1. a közös életvitel körében elhasznált vagy felélt különvagyon megtérítésének csak különösen indokolt esetben van helye;

2. megtérítés nem lehetséges, ha a házassági életközösség megszűnésekor nincs közös vagyon és a megtérítésre köteles félnek külön vagyona nincs.

A különvagyont terhelő közös célra fordítandó kiadások körében a fenti a, pont alatti esetben a jogalkotó arányos hozzájárulást kíván, míg a b, pont alatti esetben egyenlő mértékű hozzájárulást. A bírói gyakorlat az arányos hozzájárulás alatt általában egyenlő mértékű hozzájárulást ért, ugyanis a vagyontársaság tárgyainak fenntartása és kezelése mindkettőjük számára egyenlő, azonos nagyságú érték megőrzésével jár. Ha mégis valamelyikük a külön vagyonából számottevően többet fordított a közös vagyonra, úgy megtérítési igénnyel élhet, ha annak feltételei megvannak.

Más természetű a közös háztartás költségeinek fedezése. Ez a házastársak kölcsönös támogatási kötelezettségén a kiskorú gyermek eltartásával, nevelésével, gondozásával kapcsolatos kötelezettségen sőt más, a közös háztartásban élő eltartott (l.: rokонтartás) iránti kötelezettségen alapul. Éppen ezért rendelkezik úgy a törvény, hogy akár az egyikük is köteles különvagyont erre a célra feláldozni egy igen bizonytalan megtérítési lehetőség mellett is. Éppen azért, mert a felélt vagy elhasznált különvagyon megtérítésére csak különös méltánylást érdemlő esetben van lehetőség, és ha a vagyontársaság megszűnésekor nincs közös vagyon illetve a köteles félnek külön vagyona sincs, akkor egyáltalán nincs megtérítési lehetőség, merevnek tűnik az a jogszabályi szövegezés, amely egyenlő mértékű hozzájárulást követel meg. A b, esetben tehát valójában az arányos hozzájárulás volna a méltányos. Lehetséges ugyanis, hogy az egyik házastárs külön vagyona többszöröse a másikénak. Így, az egyenlő mértékű hozzájárulás az egyikük vagyonát rövid idő alatt kimerítheti. Valószínűleg egyébként is részletesebb szabályozást igényel ez a témakör, amelynél figyelembe kell venni a magánvállalkozásokban, gazdasági társaságokban mozgó vagyontömeg sajátosságait.

ESZTER FÁBIÁN TÓTH

ÜBERBLICK EINZELNER ELEMENTE DES
FAMILIENVERMÖGENSRECHTS

(Zusammenfassung)

Die Studie behandelt die Vermögensgrundlagen des Unterhalts und des Lebens der Familie. Im Laufe der Geschichte entstanden verschiedene Traditionen und Normen zur Regelung des Problems. In Ungarn ist 1952 zum ersten Mal ein Gesetz über die Familienverhältnisse verabschiedet worden. Durch das Gesetz 4./1952 über die Ehe, Familie und Vormundschaft sind auch die Vermögensverhältnisse zwischen den Ehepartnern geregelt worden. Im Vergleich zu den Verhältnissen vor dem Gesetz beinhaltet das Gesetz für jeden ungarischen Bürger eine einheitliche Regelung. Im Hinblick auf die Regelung des Vermögensrechts ging diesem sog. Familienrechtsgesetz das Gesetz 12/1946 voran, das die ständischen und partikularen Vorrechte des Feudalismus aufheben ließ. Dieses frühere Gesetz ließ zwar die Regeln vereinheitlichen, ist aber auf die Tradition der Gütertrennung basiert. Das heißt: jede Partei hat ihr eigenes Vermögen und auch das behalten, was sie im Laufe der Ehe geerbt oder geschenkt bekommen hat. Jede der Parteien konnte mit ihrem Vermögen selbst wirtschaften und über ihr Einkommen oder verdientes Gehalt selber verfügen. In der Praxis verwaltete aber der Ehegatte das Vermögen seiner Ehefrau. Hat sich die Ehegattin nicht protestiert, wurde es als Zustimmung zur Verwaltung ihres Vermögens betrachtet.

Im Falle der Vermögensbereicherung wurde vermutet, daß es das Ergebnis der Tätigkeit des Ehegatten war. Bei diesen Regelungen war es zweifelhaft, ob die Ehefrau im Falle der Aufhebung der Ehe an dem während der Ehe erworbenen Vermögen teilhaben wird. Die Regelung im Jahr 1952 brachte eine tiefgreifende Änderung. Es wurden einige Privatvermögenselemente behalten, wurde aber angesichts des im Laufe der Ehe erworbenen Vermögens die ungeteilte Vermögensgemeinschaft festgestellt. Die Parteien benutzen das erworbene Vermögen gemeinsam, sie können folglich darüber nur zusammen verfügen. Es gilt besonders im Bereich der kostenfreien Geschäfte. Im Falle entgeltlicher Geschäfte mußte im Gesetz festgelegt werden: wenn eine der Parteien ein Geschäft mit Entgelt bewirkt, so ist es als ein mit Einverständnis der anderen Partei abgeschlossenes Geschäft zu betrachten. Das Gesetz erlaubt aber den Beweis des entgegengesetzten Falles, und kommt natürlich auch der Gutgläubigkeit der außenstehenden dritten Person eine Rolle zu. Die Regelung des Vermögensrechts wurde durch das Gesetz 1./1974 erweitert und verfeinert. Bedeutende Änderungen brachte aber das Gesetz 4./1986. In diesem Gesetz wurde als Grundfall die ungeteilte Vermögensgemeinschaft von 50 zu 50 Prozent beibehalten, es wurde aber den Ehepartnern zugelassen, einen vermögensrechtlichen Vertrag zu schließen. Das Wesen dieser vertragsmäßigen Möglichkeit besteht darin, daß es möglich ist, von der einzigen Lösung des Gesetzes abzuweichen. Den Inhalt des ehelichen vermögensrechtlichen Vertrages dürfen die Parteien frei, ohne Beschränkung bestimmen, ausgenommen wenn dieser nur in bestimmter Form gültig ist.